Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

№ 239 (4875)
ПЯТНИЦА
ДЕКАБРИИН
7
1945 он

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

Сэн 20 мүн.

Адууһа малаа атар тарганаар ондо оруулхын тулада үбһэ тэжээлээ зүбөөр гаргашалха ябадал шухала удхатай гээшэ. Тиимэһээ үбһэ, һолоомо, силос болон набшаһата тэжээлые нормын ёһоор, гамтайгаар малдаа үгэхэ, үбэлэй бэлшээриие үргэнөөр хэрэглэхэ ёһотойбди.

Үбһэ тэжээлээ зүбөөр ба гамтаигаар гаргашалха

1945 оной хүдөө ажалай жэл түгэсэжэ байна. Планай энэ жэл соо колхозно малажалай фермэнүүд горьтойхон амжалтануудые туйлажа, гүрэн түрэлөө мяха, тоһо, һү гэхэ мэтын продуктнуудые элбэгээр оруулһан байха юм. Манай республикын хэдэн олон түрүү колхозууд 1945 ондо малажалые хүгжөөлхэ гүрэнэй түсэб зүһэн бүреэр үлүүлэн дүүргээд, үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые амжалтатайгаар шиидхэбэ. Хориин, Иволгын, Закаменай олонхи колхозууд адуу малай тоо толгойе нёдондонойхиһоо ниилээгүй олошоруулжа, тэдэнһээ абтаха ашаг шэмые һураггүй дээшэлүүлээ.

Нютаг ба тосхон бүхэнөөр адуу малай тоо толгойн олошоржо байһан ябадал халаа Эхэ ороноо элбэг ехэ мяха, тоһо болон бусад продуктнуудаар хангаха, колхозно таряашад ба бүхы советскэ арадай амгалан тайбан ажабайдалаа хүгжөөлхэ хэрэгтэнь туһалха шухалын шухала нүхэсэл болоно. Тиихэлээр малажалые хүгжөөлхэ хэрэгтэ газартаряалангай орган колхоз, совхоз болон зоотехническэ, ветеринарна хүдэлмэрилэгшэдэй харюусалга угаа ехэ байна. Тэдэнэр адуу малай үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэхэ, нэгэшье толгой хороолтодо оруулангүй мал бүхэниие элүүр энхээр ондо оруулха хэрэгтэ малшадтал, тон алдяар тэмсэжэ колхозно һүрэгэй түлөө харюусаха уялгатай.

Адуу малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые тушаан абаха гүрэнэй комисси болбол колхозуудай хүдэлмэриие шалгажа, хэдэн олон дутуунуудые олоо һэн. Республикын колхозууд үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ талаар илангаяа ехэ дутуунуудтай байгаа. Зэдын, Мухаршэбэрэй, Яруунын, Заиграйн болон бусад аймагуудай хэдэн олон колхозууд үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ түсэбөө хаһалаашьедүй байгаа һэн. Тиигэбэшье, иимэ байдалтай байһан дүр сагдагша аймагуудай колхозууд комиссиин гэшүүдэй элирүүлжэ дурадхаһан заабаринуудые мүнөө хүртэр хүсэд дүүргээгүй байха юм. Зэдын, Тарбагатайн зарим колхозууд нэмэлтэ тэжээл бэлэдхэхэ хүдэлмэреэ аяар октябриин эхэр болюулжархиһан, бии байгаа һолоомоёо һуриижэ абаагүй, мүн үбһөө фермэ, гүүртнүүдэй газаа абаашаагүй байна.

Адуу малые атар тарганаар ба гарза гайгүйгөөр үбэлжүүлхэ гол нүхэсэл халаа үбһэ тэжээлэй асуудал болоно. Республикын олохон колхозуудай тэжээл бэлэдхэхэ түсэбөө дүүргээгүй байһан дээрэһээ үбһэ, һолоомо, силос болон набшаһата тэжээлые тон зүбөөр ба гамтайгаар гаргашалхын түлөө колхоз, фермэ, гүүрт, бригада, отара, малшан бүхэн эрид шангаар тэмсэхэ ёһотой. Мүнөө жэлдэ урин дулаан ба ута намар боложо үхэр малые бэлшээжэ таргалуулха ябадалда үлэмжэ зохистой байба. Намар-зунай бэлшээриие зүбөөр хэрэглэжэ, һүрэг малнуудаа һүни үдэргүй адуулһан колхоз болон малажалай фермэнүүд хони үхэр ба адуугаа ниилээгүй таргалуулжа үбэлые гарзагүйгөөр дабаха аргатай болоо. Тиимэ түрүү колхозууд үбһэ тэжээл гаргашалха түсэбөө зүбөөр зохёожо гамтайгаар гаргашалха хэмжээнүүдые намарһаа хойшо хараалһан байха юм.

Үнэтэ тэжээлые хэдэн олон центнерээр үлүүлэн гаргашалжа үбэлэй хүйтэн ба хабарай хатуу сагта һоборишье үбһэ һолоомогүй болоһоод, ехэхэн хохидолдо ороһон урда жэлнүүдэй алдуунууд мүнөө ябашье мартагдаха ёһогүй. Урда жэлнүүдтэ үбһэ тэжээлэй дутаалдаг гол шалтагаан халаа тэрэниие гамгүйгөөр гаргашалжархиһан ябадалһаа болоһон байха юм. Кударын, Кяхтын, Зэдын хэдэн олон колхозууд нёдондо үбэлэй үедэ тэжээл арбилха, гамнаха тушаа огто анхарангүй, олон центнер үбһэ һолоомо нормоһоо гадуур үрижэрхёод һүрэг ехэ хохидолдо дайруулаа һэн.

Үбһэ тэжээлые гамнаха ба зүбөөр гаргашалхын тулада үбэлэй бэлшээриие һайнаар хэрэглэхэ ябадал шухала удхашанартай. 1945—46 онуудай үбэлжэлгын үедэ республикын колхозуудай олонхи малнууд хээрын бэлшээридэ адуулагдаха байна. Иимэдэ колхозуудай правлени болбол фермые даагшад мал адуулдаг колхозникуудые бүхы хэрэгсэлнүүдээрынь дүүрэн хангажа, тэдэнэрэй үхэр малые хагданда саддхаажа, тобир тарганаар ондо оруулха ябадалда шухала анхаралаа табиха зорилготой.

Тэжээлые малда бүйлүүлжэ эдюулхэ гээшэ зайлашагүй шухала байна. Бүтүүн тэжээлые бут дэлжэ отолоод, бусалган болгожо малда эдюулхэ ябадалые фермэ бүхэн сахиха уялгатай. Малда үбһэ тэжээл эдюулхэдээ хобто соо хэжэ үгэхэ шухала. Олонхи колхозууд үбһэ һолоомые газараар үрижэ малда эдюулдэг дээрэһээ ехэхэн тэжээл хороодог байха юм. Тиимэдэ фермэ бүхэн бүхы малаа хобто сооһоо эдеэлүүлхэ болоно.

Колхоз бүхэн һурилагдаһан үбһэ, һолоомо болон силос, набшаһата тэжээлые кладовщик гү, али фуражирнуудта актаар тушаажа үгэһэн байха ёһотой. Тиин, өөһэдынгөө харюусалгада даажа абаһан тэдэ хүнүүд фермэ, гүүрт болон малшадта колхозой байгуулһан нормын ёһоор үбһэ тэжээлээ хэмжэжэ үгэхэ байна.

Урин дулаан ута намарай болоод байһаншье һаань, зарим колхозууд үбһэ һолоомоёо үнииһөө хойшо үхэр малда эдюулжэ урихэ ябадал гаргана. Иволгын аймагай «Красный пахарь», Бичурын аймагай Ново-Стрегенскэ сельсоведэй Сталинай, Хориин аймагай Чапаевай, Ждановай нэрэмжэтэ колхозууд энэ жэлдэ үбһэ һолоомын хэдэн олон центнерээр урижэ гаргашалжархёо. Энэ баримтанууд дээрэһээ харахада, зарим нютагуудтахи партийна советскэ болон газартаряалангай органууд колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд үбһэ тэжээлые зүбөөр ба гамтайгаар гаргашалха тушаа шухала анхаралаа табяагүй, харин урилтэ хэжэ байһан ябадалые тэсэжэ байһаниинь элирнэ.

Хүсэ шадал багатай туранхай малнуудые үглөөнэй хүйтэндэ үбһэ һолоомоор халуулхаар болоно байна. Тиихэдээ колхоз, фермэ, малшан бүхэн түрүүшын үдэрһөө хойшо, тэжээлээ нормын ёһоор гамтайгаар гаргашалха гурим журамые шангаар сахиха болоно.

Аймагуудтахи партийна, советскэ, газартаряалангай орган, малажалай специалистнар болбол колхозуудай фермэ, гүүрт болон бүхы малшадай үхэр малаа урин дулаанаар үбэлжүүлэн, үбһэ тэжээлые зүбөөр ба гамтайгаар гаргашалха ябадал үдэр бүри шалгаха, хүтэлбэрилхэ зорилготой.

Французска республикын худалдаа-наймаанай делегаци Москвада ерэбэ

Декабриин 1-дэ Французска республикын худалдаа-наймаанай делегаци галаада хэрэгүүдэй министерствын экономическа департаментын директор господин Эрве Альфан гэгшэ түрүүтэйгээр Москвада ерэбэ.

Центральна аэродром дээрэ делегацине ССР Союзай галаада худалдаа-наймаанай Арадай Комиссарай орлогшо М. С. Степанов, Франциидахи СССР-эй худалдаа-наймаанай түлөөлэгшэ С. В. Пожарский, СССР-эй НКИД-эй 1-дэхи европейскэ таһагые даагша С. Т. Козырев, НКВТ-гэй протокольно частиин начальник В. Г. Кириллов, СССР-эй НКИД-эй протокольно таһагые даагшын туһалагша Н. Н. Сикевич гэгшэд угтаһан байна.

Тус делегациие тэрэшэлэн Москвадахи французска посольствын советник господин Шарпантье болон посольствын бусад сотрудникууд угтаба.

Мүн тэрэ самолёдоор Франциидахи СССР-эй худалдаа-наймаанай түлөөлэгшын орлогшо К. К. Бахтов гэгшэ Москвада ерэһэн байна.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Сэлэнгын аймагай Тельманай нэрэмжэтэ колхозой хонишон нүхэр Цыренов. Нүхэр Цыренов 490 эхэ хониһоо 515 түл абажа, нэгэшье хоролтогүйгөөр тэнжээбэ.

А. Поповой фото.

МАЛНУУДАА МУУГААР ХАРУУҺАЛНА

НОВО-СЕЛЕНГИНСК. (Телефоноор абтаба). «Большевик» колхоз үүлтэртэ мал үсхэбэрилхэ фермэтэй юм. Тиин, өнөөниие үлэмжэ һайнаар харууһалжа, тоо толгойень олошоруулха ба тэдэнһээ абтаха ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ уялгатай байһан аад, эндэхи үбэлжэлгын эхилхэһээ хойшо энэ фермын үхэр малда ямаршье анхарал табинагүй. Фермын хүдэлмэрилэгшэд хохир дэбисхэр бэлэдхэжэ шадаагүй дээрэһээ үхэрнүүдээ елүүр болоһон сэбдэг шэбхэ дээрэ хонуулжа байха юм.

Малай уһалуури тушаа үүлтэртэ малай фермын хүдэлмэрилэгшэд огто анхаралаа табяагүй байгаа. Соолго болон уһалууриие һайнаар бэлэдхээгүй дээрэһээ малаа хэм соонь уһалдаггүй юм.

Үүлтэртэ малнуудые үсхэбэрилхэ хэрэгтэ иимэ муугаар хандажа байһан ябадалые колхозой хүтэлбэрилэгшэд, тусхайлбал правлениин түрүүлэгшэ нүхэр Дангаров һайса мэдэжэ байһан болобошье, одоо хүртэр ямаршье хэмжээ абанагүй. Гадна, колхозой хүтэлбэрилэгшэд үүлтэртэ малай фермын хүдэлмэрилэгшэдэй үбэлжэлгые ямар бэлэдхэлтэйгээр угтаһан ба мүнөө үедэ үхэр малаа хэрзэргээр харууһалжа байһан тухайнь шалгалта хэдэггүй юмтай. Тиихэдээ фермын малшад өөһэдынгөө зоргоор хүдэлмэрилдэг заншалтай болошоо.

Үүлтэртэ малые үсхэбэрилхэ хэрэгтэ эдэнэй үсаар хандажа байһан харюусалгагүй нюурнуудта хэмжээ абаха тухай Сэлэнгын аймагай газартаряалангай орган ба малажалай специалистнарай анхарха сагынь тулаба.

Г. САБЖАЕВ.

Түрүү малшадай дүршэлһөө

МАНАЙ ФЕРМЫН ХОНИШОД ИИМЭЭР ХҮДЭЛМЭРИЛДЭГ

Хонин һүрэгые олошоруулжа тэдэнһээ абтаха ашаг олзыень дээшэлүүлхын түлөө манай хонинай товарна фермын хүдэлмэрилэгшэд хормойгоо шуужа оролсонхой юм. Тэдэнэр хонидые тураангүй тобир тарган ба элүүр энхэ бэетэй байлгахын түлөө бэлшээриие зүбөөр эмхидхэжэ, адуулгые үбэл зунгүй һайнаар үнгэргэдэг байна. Имагтал хонин һүрэгөө оролдосотойгоор харууһалһанай ашаар манай фермэ аймаг соо жэл бүхэндэ түрүү зэргэдэ ябадаг болонхой.

Энэ жэлдэ хони үсхэбэрилхэ түсэбөө 119 процент дүүргэбди. 100 эхэ хониһоо 119 хурьган абтажа нэгэшье хоролтогүйгөөр ондо оруулагдаа. Хониһоо абтаха ашаг шэмэ нёдондонойхиһоо һураггүй дээшэлһэн байна. Фермын хонишод нэгэ ехэ хонин бүриһөө дундаа зэргээр 2 килограмм нооһо хайшалжа абаа. Түсэбынь 1.800 килограмм байһан юм. Тэрэшэлэн брынза тушааха түсэбөө хэдэн олон процентээр үлүүлэн дүүргээ.

Хонидоо һаажа эхилхэтэеэ хамта, үглөөнэй һэрүүндэ бэлшээридэ гаргажа адуулдаг байнабди. Мүн манай фермын хүтэлмэрилэгшэд хонидые үдэрэй түлэг халуун соо байлгажа асаржа хүргүүлхэ үедөө һаадаг юм. Хаһа сооньүһалдагбди. Үдэшын һэрүүгээр орой болтор адуулагдажа хонинай сахатарга ... юм. Тиихэдэ зунай үедэ хонидые һүтэй болгодог заншалтайбди. Энэ үедэ хурьгадай ... адуулагдажа һайн ногоонто ... ба хаһа соогоо уһалагдадаг байна.

Түрүү хонишод хонин һүрэгые олошоруулжа, ашаг шэмыень ар бидхаха өөрхим шадабаритай болонхой. Тэдэнэр өөһэдынгөө харюусалгада тушаажа абаһан хонидые шадабаритайгаар харууһалжа, гарзада оруулдаггүй, мүн нооһо хайшалха һү һааха түсэбүүдээ үлүүлэн дүүргэдэг байна.

Фермын магтаалтай хонишон Цыбикжап Ринчинова гэгшэ нэгэ отарые даанхай юм. Энэ отарада даалгагдаһан 600 гаран хонидые 3 хүн харууһална. Зун, намарай үедэ адуулгые һайнаар эмхидхэдэг дээрэһээ эдэнэр жэл бүри хонидые хоролтогүйгөөр ондо оруулдаг юм. Үбэл, хабарай шуурган хүйтэн ба хара һалхинай үедэ харюусалгаяа улам бүри дээшэлүүлжэ, хонидой зун, намарай шадалые бууруулдаггүй байна. Мүнөө жэлдэ энэ отарын хүтэлмэрилэгшэд 430 хони түрүүлжэ, 460 хурьга абаад, бүгэдынь тобир тарганаар тэнжээбэ. Хонидые хоролтогүйгөөр харууһалжа, түл абаха түсэбөө үлүүлэн дүүргэһэнэй ашаар энэ отарын хүдэлмэрилэгшэд ажалай нэмэлтэ түлбэри болгон 38 хони абаа.

Жалма Нанзатовагай отарын хонишод 330 хони түрүүлжэ, 360 хурьга абаһан байна. Эдэ хурьгадынь барандаа бүрин бүтэн ба элүүр энхэ юм. Тус отарада хүдэлмэрилдэг 3 хонишод эрхим хүдэлмэриин түлөө 31 хони ажалай нэмэлтэ түлбэри абанхай. 470 толгой һубай хонидые харууһалдаг Цырема Цыренова гэгшэ бүхы хонидоо түхэреэн жэл соо адуулжа, тобир тарган байлгадаг юм. Энэ нүхэр жэлэй дүрбэн сагта бүхы хонидоо үргэлжэ адуулжа, таргалуулдаг байна. 1945 оной жэлэй хүдэлмэриин дүнгөөр колхозой правлени нүхэр Цыреновада 18 хони тооложо, ажалай нэмэлтэ түлбэри үгөө.

Фермын хүдэлмэрилэгшэд үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые жэл бүри хаһа саг сооньһайн шанартайгаар үнгэргэдэг байна. Үбэлэй үедэ отара бүхэн бэлшээриие таһалжа абаад, зүбөөр хэрэглэдэг юм. Хонишод бэлшээри бүхэнөө 3—4 хоногто амаруулжа хэрэглэдэг заншалтай. Саһа ехэтэй жэлдэ бэлшээриие этэжэ хагдынь гаргадаг байнабди. Адуулгые һайнаар үнгэргэжэ хониё бүхэниие оролдосотойгоор харууһалхада үбэл, хабарай хатуу бэрхэ саг амгалан тайбанаар дабагдадаг юм.

Манай фермын гүүрт бүхэн 1945—46 онуудай үбэлжэлгэдэ эртээнһээ хойшо анхаралтайгаар бэлэдхэһэн байна. Гүүртнүүдэй газаа үбэлэй хүйтэнэй түрүүшын һаранууда хүрэхэ үбһэ тэжээл оваарлажа бэлэн болонхой. Мүн түлеэн бэлэдхэгдэһэн байна. Үбэлэй бэлшээриие гүүрт бүхэндэ хубаарилжа үгөөхэйбди. Тиин гүүртнүүдэй бэлшээриие хонишодтоо даалгажа үгэһэн байна.

Гүүрт бүхэн зун намарай адуулгые зүбөөр эмхидхэһэнэй ашаар хонидоо бултынь дунда ба дундаһаа дээшэ шадалтай болгобо. Фермын хонишод үбэлжэлгые амжалтатайгаар угтаһаарза хизаарлангүй, саашадаа улам һайнаар хүдэлмэрилхын хойноһоо социалистическэ мүрысөөндэ эршэтэйгээр оролсоһон байна. Тэдэнэр бүхы хонидоо ханамжатайгаар харууһалжа, хэм соонь эдеэлүүлхэ уһалха, бэлшээриие зүбөөр хэрэглэжэ, адуулгые онсо һайнаар эмхидхэхэ түл абалгые һайн бэлэдхэлтэйгээр угтажа, хоролтогүйгөөр үнгэргэхэ, хони, хурьгадые гарзада оруулхагүй, зоотехническэ заабариие саг үргэлжэ сахиха мэтын уялгануудые абаһан байха юм.

Д. ЦЫБИКОВА, Хориин аймагай Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой хонинай-товарна фермые даагша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Улан-Удын мяханай комбинатай холодильна цехын грузчигуудай бригадын бригадир нүхэр Парамонов. Нүхэр Парамоновой бригада үдэрэйнгөө нормые хододоо 200 процент хүртэр дүүргэнэ.

О. Зенкиин фото.

МАРИЯ АНДРЕЕВАГАЙ ЭДИБХИ

Эгэтын уужам талада тогтоһон Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоздо ажалша бүлэ Андреевтэн ерэжэ, һуурижан түбхинөө һэн. Энэ айлай басаган, 15 наһатай комсомолка Мария Васильевна Андреева гэгшэ эхэн түрүүнһээ хойшо артелиин ажалда стахановскаар хандажа захалаа һэн. Уланшьегүй ажалша басаган Мария һүнэй-товарна фермын комсомольско-залуушуулай гүүртые даагшаар томилогдобо. Тэрээнһээ хойшо табан жэл соо комсомольско гүүртые эрхилжэ ябана. Энэ үе соо үхэр малнуудые олошоруулан, ашаг шэмыень дээшэлүүлхын түлөө Мария Андреева маша эршэтэйгээр оролдоһон байха юм.

Мал үсхэбэрилхэ ба түл абаха түсэбүүдые үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө нүхэр Андреева хэдэн удаашан абаһан ба 1940 ондо хүдөө ажалай Бүхэсоюзна выставкэдэ хабаадалсаһан байна.

Малажал дээрэ хүдэлмэрилдэг дүршэлөө өндөо залуушуулда үльгэр жэшээ болгожо, гүүртэеэ тэдэнэртэ тушаажа үгөөд, өөрөө ноли дээрэ гаража ажаллаа һэн. Энэ жэлэй үбһэхуряалгын үедэ нүхэд Андреева гэгшэ хүтэлбэрилдэг звеногоороо үдэрэйнгөө даалгабариие саг үргэлжэ 100—120 процент дүүргэжэ гараа. Тиигэжэ үбһэхуряалгын үедэхи социалистическэ мүрысөөндэ илаад, колхозой правлени болон партийна организациин хамжуулгын Улаан туг абаһан байна.

Тэрэшэлэн таряахуряалгын үедэ дээрэхи звено даалгабаряа үдэр бүри үлүүлэн дүүргэдэг байһан юм.

Ц. Д. ДУГАРОВ.

ТАСС-эй буруушаалга

Мүнөө үедэ Лондондо байһан Холбоото Штадуудта Һуугаа советскэ элшэн сайд А. А. Громыко гэгшэ заабаринуудые абаба гэжэ «Ажанс д Эдисьон э де Пресс» гэжэ французска агентствын тарааһан мэдээсэлые ноябриин 30-да зарим французска газетэнүүд хэблэжэ гаргаһан байна. Эдэ «заабаринуудай» дунда иимэ юумэнүүд бии юм гэхэ һанаатай: «Ехэ тройкын» уулзаха тухай дурадхалһаа арсаха; ... министрнүүдэй зүблөө хэхэ тухай зорюута будгаатайгаар харюусаха; Германиие эзэмдэхэ хэрэгые 1949 оной январиин 1-һээ оройтонгүй дүүргэхэ гэжэ дурадхаха; Германида байгуулагдаһан Хяналтын соведые һэлгэжэ Алас Дурна зүгтэ Хяналтын комисси бии болгохо гэжэ баалхаха гэхэ мэтэ.

Һайса мэдэхэ тушаалтанһаа ТАСС-эй абаһан мэдээнэй ёһоор: «Ажанс д Эдисьон э де Пресс» агентствын тарааһан энэ мэдээсэл болон, мүн Советскэ Союз тухай мэнэ һаяхан тэрэнэй тарааһан бусад олон мэдээсэлнүүд халаа бүхыдөө һанаанһаа абажа зохёоһон шал худал юумэ гээшэ. «Ажанс д Эдисьон э де Пресс» агентстводо Советскэ Союз тухай олон янзын хардалга-гүрдэлгэ зохёожо амидардаг элдэбын жулигүүд ба зэйгүүлнүүд аашалжа байдаг юм хэбэртэй.

Т. Г. Шевченкын зохёолнуудые хэблэжэ гаргадаг болохонь

КИЕВ, декабриин 2. (ТАСС). УССР-эй Академи наукын Т. Г. Шевченкын нэрэмжэтэ украинска литературын институт болбол агуу ехэ украинска поэт ба уран зураашан Шевченкын зохёолнуудые дүүрэн суглуулжа хэблэхэ хэрэг дайнай үе соо таһалдаад байһан хадань, тэрэниие дахяад һэргээбэ.

Түрүүшын хоёр том дайнай урда тээ хэблэгдэжэ гараһан юм. Теэд хүн зоной ехээр хэрэглэхэ байһан хадань, дахяад хэблэхэнь. Тэрээнһээ гадна, гурбадахи ба дүрбэдэхи том хэблэгдэхээр бэлэдхэгдээд байна. Поэдэй дневникэй оролсоһон 5-дахи том хэблэлдэ үгтэхөөр бэлэн болоо. Тэдэнэр барандаа 1946 ондо хэблэгдэжэ гараха байна.

МАЛАЖАЛААР ТҮРҮҮЛХЭ АРГАТАЙБДИ

Байгша оной ноябриин 20 гаранаар аймагай малажалай выставкэ үнгэргэгдөө. Энэ выставкэдэ түрүү колхоз, малажалай фермэ, хэдэн олон малшад, тоһо болбосоруулха ажаүйлэдбэри харуулагдаһан байна.

Выставкэдэ хабаадаһан аймагай түрүү колхозууд малажалые хүгжөөлэн, тэрэнһээ абтаха ашаг шэмые дээшэлүүлхын түлөө урда жэлнүүдэйнһээ үлэмжэ һайнаар хүдэлмэрилһэн байба. Тэдэ түрүү колхоз болон фермэнүүд адуу малай үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые саг болзор соонь, һайн шанартайгаар үнгэргөө. Малай байра байдалнуудые урин дулаанаар заһабарилжа, хоторхиинь һаруул сэбэр болгоһон колхозууд яһала олон байба. Мүн үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые амжалтатайгаар шиидхэһэн колхозууд үбһэ һолоомоёо саг соонь хуряажа абаа.

Илькын сомоной Ворошиловай нэрэмжэтэ колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Аяндуев) малажалые хүгжөөлхэ гүрэнэй түсэб адуу морёор—103 процент, эбэртэ боде малаар—100,5 процент, хони ямаагаар—123 процент дүүргэһэн байна. Тэрэшэлэн гүрэндэ мяха, һү тушааха түсэбүүдээ үлүүлэн дүүргээ. Усть-Курбын сельсоведэй «Майн 1» колхоз (түрүүлэгшэнь нүхэр Яковлев) малажалые хүгжөөлхэ гүрэнэй түсэб адуу морёор—100 процент, эбэртэ боде малаар—109,4 процент, хони ямаагаар—158 процент дүүргэһэн байна. Энэ колхоз һаамхай үнеэн бүриһөө 680 литр һү һаажа, түсэбтэ даалгабаряа ниилээдгүй үлүүлэн дүүргэһэн байха юм.

Усть-Курбын сельсоведэй Калининай нэрэмжэтэ колхозой һүнэй-товарна фермэ (даагшань И. Е. Белых) эбэртэ боде мал үсхэбэрилхэ гүрэнэй түсэб 100 процент дүүргэһэн, 100 үнеэнһээ 93 тугал абаһан байна. Байгша оной ноябриин 1-дэ тус фермэ 610 литрэй оронд, һаамхай үнеэн бүриһөө 763 литр һү һааһан байха юм. Верхне-Талецын сельсоведэй «Красный партизан» колхозой һүнэй-товарна фермэ даагшань (П. С. Карбанов) эбэртэ боде мал үсхэбэрилхэ гүрэнэй түсэб дүүргэһэн ба һаамхай үнеэн бүриһөө 800 литр һү һааһан байна.

Ново-Брянска сельсоведэй Тельманай нэрэмжэтэ колхозой моринэй-товарна үүлтэртэ фермэ (даагшань В. С. Евстифеев) 100 гүүнһээ 80 унага абаад, бүгэдынь тобир тарганаар ондо оруулба. Энэ фермын моришод хатарша ба гүйгшэ һайн үүлтэрэй моридые ... үсхэбэрилнэ. Орджоникидзын нэрэмжэтэ колхозой хонинай-товарна фермэ (даагшань Б. П. Вильмов) хони ямаа үсхэбэрилхэ гүрэнэй түсэб 113 процент дүүргэһэн, 100 эхэ хони ямаанһаа 103 хурьга, эшэгэ абаһан, нооһо хайшалха даалгабаряа 134 процент дүүргэһэн байха юм.

Аймагай түрүү малшад адуу мал хүгжөөлхын түлөө эсэшэ-сусашагүйгөөр ажаллана. Тэдэнэр 1945 он соо харууһалдаг малнуудаа хэдэн олон толгойгоор олошоруулан, зун-намарай адуулгые эрхимээр үнгэргэһэн, үбэлжэлгэдэ бэлэдхэлые амжалтатайгаар шиидхэлсэһэнэй ашаар, аймагай выставкэдэ хабаадалсаһан байна. Доодо-Курбын сомоной «III Интернационал» колхозой һаалишан Ц. Доржиева гэгшэ 16 үнеэнһээ 16 тугал абажа, нэгэшье хоролтогүйгөөр ондо оруулаа. Энэ жэлдэ Тельманай нэрэмжэтэ колхозой гахайшан Матрёна Алексеева гэгшэ өрхимөөр хүдэлмэрилжэ, бүхы аймаг соо түрүүлһэн байха юм. Нүхэр Алексеева гахай бүриһөө 10 поршоонхо абаба. Бүгэдынь бүрин бүтэн ба элүүр энхээр тэнжээһэн байха юм. Доодо-Курбын сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой адуушан Рагша ...санов гэгшэ 14 гүүнһээ 14 унага абажа, хоролтогүйгөөр тэнжээгээд, ажалай нэмэлтэ түлбэри болгон нэгэ тугал абаа. «Майн 1» колхозой түрүү хонишон Иван Шурыгин гэгшэ түл абаха түсэб үлүүлэн дүүргэһэнэй түлөө ажалай нэмэлтэ түлбэри болгон 14 хурьга абаһан байна. «Красный партизан» колхозой һаалишан А. Карбанова гэгшэ 65 центнерэй оронд, 102 центнер һү һаажа 5 центнерһээ дээшэ һү ажалай нэмэлтэ түлбэри абаһан байха юм.

Ацагадай сомоной Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой луговод Г. Базаров гэгшэ тушаажа абаһан 100 гектар газарһаа дунда зэргээр га бүриин 18 центнер үбһэ хуряаһан байна. Малажалые хүгжөөлхэ хэрэгтэ элээн шэнги эршэтэйгээр оролсоһон түрүү хүнүүд манай аймагта яһала олон. Эдэнэр аймагай выставкэдэ хабаадалсажа, түрүү дүршэл шадабаряа харан абалсаа.

Выставкын һүүлээр малажалай түрүүшүүлэй аймагай суглаан болоһон байна. Эндэ 1945—46 онуудай үбэлжэлгые үнгэргэхэ зорилгонууд тухай аймгүйсэдкомой түрүүлэгшэ нүхэр Соболев элидхэл хэбэ. Элидхэлэй һүүлээр түрүү малшад үгэ хэлэжэ, дүршэл шадабаряа дэлгэрэнгыгээр хөөрэлдэһэн байна. Малажалай түрүүшүүлэй суглаанда хабаадагшад болбол үбэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэхэ, түл абалгые һайн бэлэдхэлтэйгээр угтажа, хоролтогүйгөөр тэнжээхэ, үбһэ тэжээлээ зүбөөр ба гамтайгаар гаргашалха хэмжээнүүдые хараалһан уялгануудые абаад, аймагай бүхы малшадта хандалга гаргаа.

Мүнөө колхоз, фермэ, малшан бүхэн тус хандалгые хүндэтэйгээр хүлеэжэ угтаад, бодото уялгануудые абажа, социалистическэ мүрысөөндэ үргэнөөр оролсобо. Аймагай колхозууд малажалые хүгжөөлхэ ба тэдэнһээ абтаха ашаг шэмые дээшэлүүлхэ талаар үшөөл ехэхэн дутуутай. Тэдэнэр үбһэ тэжээл бэлэдхэхэ түсэбөө дүүргээгүй байха юм. Тиимэдэ үбэлжэлгын үедэ малшадай харюусалга угаа ехэ байна. Үбэлэй бэлшээриие һайнаар эмхидхэжэ, үбһэ тэжээлээ зүбөөр гаргашалха ябадал малшан бүхэнэй тон шухала зорилго мүн. Малажалай фермэ бүхэн зоотехническэ заабариин ёһоор үхэр малаа харууһалжа, үбэлжэлгые хоролтогүйгөөр дабахын түлөө эрид шангаар тэмсэхэ уялгатай. Тиигэбэл манай аймаг малажалаар гээгдэһэн ябадалаа ябуулд усадхажа түрүүшүүлэй зэргэдэ хүрэхэ дүүрэн аргатай болохо байна. Малажалые хүгжөөлхэ хэрэгтэ үнэн зүрхэнэй оролдолго гаргаһан түрүү колхоз, фермэ, малшадтал адляар колхозник бүхэн ажаллажа шадахань мэдээжэ. Тиимэдэ түрүүшүүлэй дүршэлые үргэнөөр дэлгэрүүлхэ, тэдэнһээ үльгэр жэшээ абаха гээшэ угаа шухала байна.

К. ЩЕРБАКОВ, ВКП(б)-гэй Заиграйн айкомой секретарь.

Партийна ажабайдал

Агитационно хүдэлмэри һайжараа

СССР-эй Верховно Совэдэй һунгуулида бэлэдхэлэ хэхэ хүдэлмэритэй дашарамдуулан партийно-политическэ ба агитационно-ойлгуулалмжын хүдэлмэри манай колхозникуудай дунда нилээдгүй һайжаруулагдаба. Энэ тон шухала политическэ удхашанартай хүдэлмэриие жэшээтэ һайнаар үнгэргэхэ нэгэн хүсэлэнтэйгээр партийна организациин пропагандистнууд ба агитаторнууд бүхэн өөһэдынгөө харюусалгатай ба хүндэтэй үүргэнүүдые шэлээлһээ жэшээтэ һайнаар бэелүүлхэ нэгэн хүсэлэнтэй.

Манай парторганизациин дэргэдэхи агитколлектив болбол 16 агитаторнуудһаа бүридэнэ. Тиин агитаторнууд бүхэн участок-участогуудта нийтэ-ойлгуулалмжын хүдэлмэриие недели бүхэндэ 3 дахин үнгэргэдэг болоо. Эдэ агитаторнууд хадаа өөһэдынгөө хүдэлмэриие гансахан лэ һунгуулиин «Дүримые» ойлгуулха ябадалаар хизаарладаг бэшэ, харин Советскэ Союзай, уласхоорондын оршон байдал тухай һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ.

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые сүүдлэхэ Нюрнбергдэхи процесс мүнөө боложо байхада, энэ байдалые эрэгтэй эмэгтэй колхозникууд ехэхэнээр һонирхоно. Тиимэһээ агитаторнуудтай семинар болон зүблөөнүүдые үнгэргэхэдөө гансахан лэ һунгуулиин кампаниин темээр хүдэлмэреэ хизаарлаха ёһогүйбди. Тэрэшэлэн уласхоорондын оршон байдалтай агитаторнуудые танилсуулха тушаа гол анхаралаа партийна эхин организацинуудай хүтэлбэрилэгшэд табидаг зүйтэй гэжэ һананаб.

Тэрээнһээ гадна, нүхэр В. М. Молотовой түүхэтэ элидхэлтэй танилсуулха тушаа бидэнэр гол анхаралаа табидаг болообди. «СССР-эй Верховно Советтэ һунгалтануудые хэхэ тухай дүримтэй» колхозойнгоо бүхы членүүдые танилсуулха хүдэлмэри гол түлэб дүүрэбэ гэхэдэ алдуу болохогүй. Мүнөө манай агитаторнууд болбол даалгабарита участок дээрэ Сталинска Конституци тухай хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэнэ. Энэ темээр 64 дахин хөөрэлдөөнүүд үнгэргэгдэжэ, 1920 колхозникууд хабаадуулагдаба.

Партийно-политическэ ба агитационно-ойлгуулалмжын хүдэлмэриие эрхилхэ хэрэгтэ агитаторнуудһаа гадна, һургуулинуудай багшанарые болон советскэ эдибхитэниие хабаадуулха угаа шухала байна. Юундэб гэхэдэ, эдэнэр хадаа политическэ-теоретическэ дүүрэн бэлэдхэлтэй тулаа зарим агитаторнуудай ойлгожо ядаһан асуудалнууд тушаа тодо һонор ба дэлгэрэнгы харюунуудые үгэхэһөө гадна, советскэ һунгуулиин системэ тухай ехэхэн һонирхолтой хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэдэг байха юм. Ушар иимэһээ тус хөөрэлдөөнүүдтэ эрэгтэй эмэгтэй колхозникууд олоороо хабаадалсажа, ойлгожо ядаһан асуудалнууд тушаагаа олон тоогой асуудалнуудые һуража, тэрээндээ дэлгэрэнгы харюунуудые абадаг байна.

Агитаторнуудтай удаа дары семинар болон зүблөөнүүдые үнгэргэжэ, тэдэниие мүнөө үеын оршон байдалтай танилсуулхаһаа гадна, агитаторнууд бүхэнэй өөрынгөө участок дээрэ хэрэгээр нийтэ-ойлгуулалмжын хүдэлмэриие хэжэ байдаг тухай зүбшэн хэлсэхэ тон шухала. Иимэ зүблөөнүүдые үнгэргэхэдөө түрүү агитаторнуудай баян дүй дүршэлтэй бусад агитаторнуудые танилсуулжа болохо байна. Иимэ зорилготойгоор бидэнэр үнгэрэгшэ һарада 5 дахин семинар үнгэргэһэн байнабди. Энэ семинарта бүхыдээ 82 агитатор ба эдибхитэд хабаадалсаһан байха юм. Агитаторнуудай хүдэлмэридэ саг үргэлжэ шалгалта хиналта хэжэ байха партийна эхин организациин аюун шангин уялга мүн. Агитаторнууд бүхэнэй хүдэлмэридэ иимэ шалгалта хиналта хэхэһээ гадна, тэдэнэртэ саг үргэлжэ практическа туһаламжа үзүүлээ һаа, тэдэнэр өөһэдынгөө хүдэлмэриие нилээдгүй һайнаар ябуулдаг байха юм. Политическо-теоретическэ багахан бэлэдхэлтэй агитаторнуудта газетэ болон журналнуудта толилогдоһон материалнуудые шангаар уншажа үгэхэ даалгабари үгэхэдэ зүйтэй гэжэ һананабди. Юундэб гэхэдэ, зарим агитаторнууд өөһэдынгөө мэдэрэл багатай дээрэһээ, олонхи асуудалнуудта тодо һонор ба зүб харюу үгэжэ шадаагүй байһан ушарнууд үзэгдэһэн байгаа.

ВКП(б)-гэй аймкомой хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэд, штатна ба штатна бэшэ лекторнууд болбол агитаторнуудта туһаламжа болгон политическэ болон теоретическа темэтэй элидхэл ба лекцинуудые түргэ-түргэнөөр үнгэргэхэһөө гадна, иимэ темэтэй лекцинүүдые колхозникуудай хамтын суглаан дээрэ хэжэ байхань шухала. Һунгуулиин кампаниин эхилһэнһээ хойшо манай колхозникуудай суглаан дээрэ иимэ темэтэй 3 элидхэл боложо, 825 хүн эндэ хабаадалсаба.

Манай агитаторнууд болбол өөһэдынгөө харюусалгатай ба хүндэтэй үүргэнүүдые жэшээтэ һайнаар бэелүүлхын тулада өөһэд хоорондоо социалистическэ мүрысөөндэ ороо. Социалистическэ мүрысөөндэ ороходоо абаһан уялгануудаа хэрэгээр дүүргэжэ байһан тухай партийна организаци болбол семинар бүхэн дээрэ шалгалта хэдэг болонхой. Түрүү агитаторнууд нүхэд Т. Мантуров, Ч. Бадмаев, Ш. Аюшеев болон бусад агитаторнууд мүрысөөндэ илажа гарабад. Тэдэнэрэй дүй дүршэлые харуулһан дэлгэрэнгы бэшэгүүд ханын газетэ болон дайшалхы хуудаһанууд дээрэ хэдэн дахин толилогдоһон байгаа.

Верховно органой һунгуули хэхэ үдэр ойртожо байна. Тиимэһээ агитаторнууд бүхэн өөрынгөө хүдэлмэридэхи дутуунуудые дары усадхажа, энэ түүхэтэ үдэр хүртэр даалгабарита участогайнгаа һунгагшадые һунгуулиин дүримтэй ба Сталинска Конституцитай гүнзэгы гөөр танилсуулха тушаа гол анхаралаа табиха үүргэтэй.

Союзай Советтэ ба Национальностьнуудай Советтэ һунгалтануудые хэхэ окружной һунгуулиин комиссинуудта кандидатуудые дэбжүүлээ ба. Мүнөө һунгуулиин участков комиссинуудта кандидатуудые дэбжүүлхэ гэһэн тон харюусалгатай хүдэлмэри хаа-хаанагүй хэгдэжэ байна. Тиимэһээ партийна организацинуудай пропагандистнууд ба агитаторнууд болбол һунгуулиин участково комиссинуудта түрүү хүнүүдые дэбжүүлхэ хэрэгтэнь нютагуудтахи ажалшадай депутадуудай Советүүдтэ болон партийна организацинуудта ехэхэн туһаламжа үзүүлхэ үүргэтэй.

Тэрээнһээ гадна, сельскэ ба сомоной Советүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй һунгагшадай списогые зохёохо хэрэгтэнь манай түг түмэн агитаторнууд ехэхэн туһаламжа үзүүлжэ, энэ шухала хэрэгые алдуу эндүүгүйгөөр зохёохотнь нютагуудтахи советскэ организацинуудта халуун туһаламжа үзүүлхэ бэзэ гэжэ сохом найдагдана.

Т. ДАНЗАНЭВ, Сэлэнгын аймагай Тельманэй нэрэмжэтэ колхозой партбюрогой секретарь.

„1941-45 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнда хэһэн шэн габьяата ажалай түлөө" медальнуудые барюулалга

Дайн сэрэгэй хатуу шэрүүн сагта унтаха нойроо мартажа, эсэхэ сусахые мэдэнгүй ажаллаһан хүнүүд тээшэ мүнөө бидэнэй анхарал хандуулагданхай. Тэдэнэр дайн сэрэгэй үедэ айхабтар ехэ орёо хүндэ ажал хэхэдээ баян дүй дүршэлтэй болоһон байха юм. Тэдэнэр мүнөө амгалан тайбан сагай байдалда шэлжэн ороод байхадаа Эсэгэ оронойнгоо саашанхи бадаралтын түлөө улам ехэ урмэ зоригтойгоор хүдэлмэрилжэ байна.

«1941—45 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнда хэһэн шэн габьяата ажалай түлөө» гэжэ медалиие манай эндэхи патриодуудта зүүлгэхэ ябадал хадаа тэдэнэй эдибхи зоригые улам дээшэнь үргэнэ.

Һаяхан БМАССР-эй Газартаряалангай Наркомадай хүдэлмэрилэгшэдэй суглаан боложо, тэрээн дээрэ БМАССР-эй Верховно Совэдэй Президиумэй секретарь нүхэр Монкетов үгэ хэлэбэ. Дүүргэхэ дээрээ «1941—45 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда хэһэн шэн габьяата ажалай түлөө» гэһэн медалиие Газартаряалангай Нарком В. П. Дубровскидо барюулна.

Нүхэр Дубровский харюугай үгэ хэлэжэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнай жэлнүүдтэ хэһэн ажалые үндэр дээрэ сэгнэһэнэйнь түлөө парти ба правительстводо баясхалан хүргэнэ. Республикын газартаряалангай хүдэлмэрилэгшэдэй түйлалтанууд тухай товшоор хэлээд, дээдэ хайрада харюу болгон дутуу дунданууда түргэн арилгажа, республикын малажалые һайнаар хүгжөөхэ болон ургаса дээшэлүүлхэ ёһотойбди гэжэ Нарком уряалба.

Һүүлээрынь нүхэр Дубровский хадаа Бурят-Монгол АССР-эй Верховно Совэдэй Президиумэй даалгабаряар БМАССР-эй Наркомземэй хүдэлмэрилэгшэдтэ медальнуудые барюулна. Наркомые орлогшод Тюменцев, Антоненко, Гершевич, Уртюбаев, Кобунова, ветеринарна управлениин начальник Виноградов, главна агроном Лесик, главна инженер Ломбразо, Улан-Удын МТМ-эй директор ба технорук Аксенов ба Золотарев. «Сельхозснабжение» ба «автотракторсбыт» конторонуудай начальнигууд Шевнин ба Богдалов, Бурят-Монголой ба Кяхтын хүдөө ажалай техникумүүдэй директорнууд Шафир ба Бельвер болон бусад хамта 104 түрүү хүдэлмэрилэгшэд медаль абаба.

Дэлхэйн агрессорнуудые дараха хэрэгтэ мүн лэ искусствын хүдэлмэрилэгшэд өөһэдынгөө хубитые оруулһан байха юм. Һаяхан Бурят-Монголой колхозно театрай ба БМАССР-эй СНК-гэй дэргэдэхи искусствонуудай хэрэгые эрхилхэ управлениин хүдэлмэрилэгшэдэй суглаан болобо. Тэндэ БМАССР-эй Верховно Совэдэй Президиумэй секретарь нүхэр Монкетов колхозно театр ба тэрэнэй артистнуудые БМАССР-эй Верховно Совэдэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотаар шагнаха тухай ба «БМАССР-эй габьяата артист» гэжэ нэрэ зэргэ олгохо тухай указуудые зарлаһан байна.

Тэрэнэй һүүлээр нүхэр Монкетов хадаа «1941—45 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнда хэһэн шэн габьяата ажалай түлөө» медалиие БМАССР-эй СНК-гэй дэргэдэхи искусствонуудай хэрэгые эрхилхэ управлениин начальник нүхэр Архинчеевтэ барюулна.

Нүхэр Архинчеев БМАССР-эй Верховно Совэдэй Президиумэй үмэнэһөө БМАССР-эй габьяата артист Дагбаевада, БМАССР-эй габьяата артист Вампиловта, БМАССР-эй габьяата артист Мироновто, колхозно театрай директор Батубаевта, тэрэ театрай артистнууд Дармаев, Танганова, Балданов, Дамдинов ба хамта 22 хүнүүдтэ медаль барюулба.

«1941—45 онуудта Эсэгэ ороноо хамгаалгын агууехэ дайнда хэһэн шэн габьяата ажалай түлөө» медалиие манай эндэхи шалгарһан түрүү хүнүүдтэ барюулха ябадал үргэлжэлһөөр.

ҺУНГУУЛИДА ЭДИБХИТЭЙГЭЭР БЭЛЭДХЭНЭ

Һэлтүрэй аймагай Бага-Куналейн сельсоведэй уншалгын байшангай хүдэлмэрилэгшэд болбол «СССР-эй Верховно Советтэ һунгалтануудые хэхэ тухай дүримтэй» тосхонойнгоо ажалшадые эдибхитэйгээр танилсуулна. Энэ 30 агитаторнууд бии. Тиин эдэнэр хадаа залуу һунгагшадые энэ дүримтэй танилсуулха тушаа гол анхаралаа табидаг болоо.

Эдибхитэй агитатор нүхэр Е. Миловидов гэгшэ [illegible] һургуулиин багшаар хүдэлмэрилжэ байбашье һаа, даалгагдаһан участок дээрэ үдэшэ бүри гаража һунгуулиин дүримтэй арад зониие танилсуулхаһаа гадна, мүнөө үеын оршон байдал тухай тодо һонор хөөрэлдөөнүүдые үнгэргэжэ ехээр һонирхуулна.

Тэрэшэлэн һургуулиин багша нүхэр П. Палилеева, колхозой учётчик нүхэр Ромакова болон бусад агитационно-ойлгуулалмжын хүдэлмэриие өөһэдынгөө участогуудай дээрэ ехэхэн эдибхитэйгээр хэдэг болоо. Эдэнэр хадаа һунгуулиин дүримтэй һунгагшадые танилсуулха зуураа һунгагшадай списогые нэгэшье алдуугүйгөөр зохёохо хэрэгтэнь ажалшадай депутадуудай сельскэ совэдэй хүдэлмэрилэгшэдтэ эдибхитэйгээр туһаламжа үзүүлнэ.

Тус уншалгын байшангай дэргэдэ һунгуулиин асуудалнуудаар тайлбари ба консультаци үгэжэ байха политическэ ба теоретическэ дүүрэн бэлэдхэлтэй 7 хүнһөө бүридэһэн бюро бии болгогдоо. Энэ бюрогой членүүд болбол уншалгын байшанда үдэр бүри ээлжээгээр ерэжэ, агитаторнуудай болон һунгагшадай ойлгожо ядаһан асуудалнуудта дэлгэрэнгы ба тодо һонор харюунуудые үгэдэг болоо.

М. СМОЛИН.

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые сүүдлэхэ Нюрнбергдэхи процесс

Ноябриин 30-ай үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, ноябриин 30 (ТАСС). Үглөөнэй заседани 40 минута тухай оройтожо нээгдээд, гэршэнэрые дуудаха ба асуулга хэхэ гурим тушаа үмөөрэгшэд болон гэмнэгшэдэй хоорондо айхабтар ехэ атаа-буляалдалгаар эхилбэ. Американска гэмнэлтын түлөөлэгшэ полковник Эмин гэгшын мүнөөдэрэй заседани дээрэ гэршэнэр генерал-майор Эрвин Лахузен ба германска сэрэгэй тагнуул болон контр-разведкын начальник адмирал Канарис гэгшые гэмнэгшэд дуудажа асарха һанаатай байнабди гэжэ хэлэхэдэнь Кейтелиие үмөөрэгшэ Отто Нельте гэгшэ гэмнэгшэд гэршэнэрые сүүдтэ дуудажа асархаһаан түрүүн, ядахын сагта нэгэ үдэр урид, үмөөрэгшэдтэ списогынь үгэхэ ёһотой гэжэ хөөрэлдэһэн юм гээд мүнөө хэлэлшынь буруушааһан байна. Тэрэ хадаа мүнөөдэрэй заседани дээрэ гэршэ Лахузен гэгшые дуудажа асархагүй һэн гэжэ сүүдые гүйбэ.

Гэмнэгшэд хадаа тиимэ хэлсээн байгаагүй һэн, аюулгүйе сахихын зорилгоор гэмнэгшэд болбол эдэ гэршэнэрэй списогые үмөөрэгшэдтэ үгэхэ һаналгүй байна гэбэ.

Геринг гэгшын үмөөрэгшэ хадаа тэдэ гэршэнэрэй нэрэ обогуудынь хэблэл газетэдэ тунхаглагдаһан байна гээд, гэмнэгшэдэй хэлэһэн һанал бодолые буруушааба. Мүн тэрэшэлэн гэмнэгшэд хадаа үмөөрэгшэдые материалаар хангаагүй гэжэ юундэб гэхэдэ үгэһэн материалынь англиска хэлэн дээрэ зохёогдоһон гэнэ. Гэмнэлтын түлөөлэгшэ болбол гэршэнэрэй нэрэ обогуудые хэблэл газетэдэ тунхаглажа эндүү гаргаһан юм гэжэ элирхэйлээд, гэмнэгшэд хадаа гэршэнэрэйнгээ списогые үмөөрэгшэдтэ үгэхэгүй байна гэжэ үшөө дахин мэдүүлбэ. Энэ процесс дээрэ үмөөрэгшэд нилээд ехэ эрхэ эдлэжэ байһан аад энэ мэтын гомодол бэшэхэнь ямаршье баримтагүй байна гэжэ хэлээ.

Шахтые үмөөрэгшэ Дикс гэгшэ процесс дээрэ үмөөрэгшэдые толгойлжо байһан хүн хадаа, гэмнэлтын гэршэнэрэй список тухай үмөөрэгшэд ба гэмнэгшэдэй хоорондоо хэлсээ хэһэн тушаа хэлэхэдээ, минии нүхэд дан ехээр түөрипэ гээшэ гэжэ элирхэйлбэ. Диксын һанаһаар хада, тиимэ хэлсээн байха ёһотой байгаашье һаа, болоһо дээрэ үгы байна. Тэрэ хадаа концлагерьнууд тухай фильмые харуулһандаа али, үмөөрэгшэдые документнүүдтэй эртээнһээ танилсуулха арга олгогты гэжэ гэмнэгшэдые уялгалхыень сүүдые гүйнэ.

Трибунал болбол болохо болохоор хамаг бүхы юумые шадаал һаа эртээнһээ үмөөрэгшэдтэ харуулжа байха тухай гэмнэгшэдтэ уряалхана. Гэршэ Лахузен тухай хэлэхэ юм болоо һаа, мүнөөдэрэй заседани дээрэ асуултынь абахын тулада дуудажа асарха гэжэ шиидхэбэ гэнэ. Лахузениие дуудажа оруулба. Лахузен болбол гэмнэгшэ Эминэй табиһан асуудалнуудта харюусаха зуураа, би болбол 1897 ондо Австрида түрөөд, сэрэгэй һургуулиие дүүргэжэ, үнгэрэгшэ дайнда лейтенант тушаалтайгаар ябаа һэм. Дайнай һүүлээр австрийска армида алба хэжэ үргэлжэлүүлээд, 1930 он хүртэр капитан зэргэтэй болоһон байгааб. 1930 ондо генеральна штабай академида орожо, тэрэниие 1933 ондо дүүргэһэн бээрээ, 2-дохи дивизиин тагнуулай офицер болоһон байгааб. Мүн тиихэдэ би майор зэргэтэй болоо һэм. 1935 ондо Лахузен болбол генштабай тагнуулай таһагта ажаллахаар томилогдоһон байгаа. Аншлюсай һүүлээр германска зэбсэгтэ хүсэнүүдэй верховно командованиин тагнуулай таһагта шэлжэн ороходонь тэндэ начальнигынь адмирал Канарис гэгшэ байгаа һэн. Лахузен болбол контр-разведкын нэгэ таһагай начальник боложо, нюуса холбоо барисаан тухай информаци суглуулдаг хүн байба. Минии ноён Канарис гэгшэ элдэбын суглаан дээрэ өөрынгөө нюурай түлөөлэгшэ болгожо эльгээдэг һэн, мүн өөрынгөө дневник бэшэжэ үргэлжэлүүлхые намда найдадаг һэн гэжэ сэхэ гүүгээр хэлэһэн байгаа. Лахузен болбол сүүдлүүлэгшэд Кейтель болон Иодль гэгшэдтэй олон дахин ушарадаг байба. Тэрэ хадаа Гитлерэй хажууда болоһон сэрэгэй суглаанууд дээрэ байлсадаг һэн.

Гэмнэгшэ Эмин болбол «Контр-разведкын хүдэлмэришэд сэрэгэй түсэбүүд тухай мэдэхэ байгаа гү?» гэһэн асуудал табиба. Тиихэдэнь энэ асуудалда харюу үгэхэдөө разведкын хүдэлмэрилэгшэд Канарисай өөрынь нүлөөн доро байдаг һэн гэжэ элирхэйлнэ. Тиихэ зуураа, энэ гэршэ болбол Канарис гээшэ Польшотой дайн хэхэгүй ба юрэ сэрэг болохо ябадалые болюулха һанаатай байгаа һэн гэжэ, Канарисые элдэбээр халхалха гэжэ оролдоно. Иигэжэ хэлэхэдэнь Гесс дуулаад, ташаганаса энеэбэ.

Эмин болбол Варшава шатар Гитлерэй хэһэн суглаан тухай һанана гүш?—гэжэ гэршэ Лахузенһаа асууба. Гэршэ болбол тэрэ суглаан 1939 оной сентябриин 12-то болоһон юм гэжэ мэдүүлнэ. Тэрэ суглаан дээрэ сэрэгэй ба политическэ асуудалнууд тушаа хөөрэлдөөнүүд болоо һэн. Гитлерһээ гадна, Риббентроп, Кейтель, Иодль, Канарис болон Лахузен байлсаа һэн гэбэ. Гитлерэй поездэдэ Кейтелиин ябажа байһан купэ соо хөөрэлдөөн болоһон байна. Суглаан болохын урда тээ Канарис болбол Польшодо ябуулха политика тухай Риббентроптой хөөрэлдэбэ. Лахузенай хэлэһэн дээрэһээ мэдэхэдэ Риббентроп болбол немецүүдтэ таарахагүй полягуудые үгы хэхэ ба эсэргүүсэлтэ хэхэ гэһэн польско арад зоной дура зоригые һуларуулхын тулада, немецко-украинска националистнуудай «восстаниие» Польшодо хэхэ тухай заабари үгэһэн байгаа. Канарис болбол Варшавые агаарһаа бомбодожо һандаргаха гэһэн заабари хэн үгөө һэм гэжэ Кейтельһээ асууһан байгаа гэжэ Лахузен хэлэнэ. Энээн тухай болоод Польшодо ябуулагдаһан бусад хэмжээнүүд тухай Гитлер, Геринг хоёр хөөрэлдэжэ хэлсэһэн юм. Тиимэ хадань тэдэнэй хүсэлэниие хангаха хэрэгтэ һаад хэхэ аргагүй байгааб гэжэ Кейтель харюусаба. Тэрэнэй хэлэһээр хада «фюрер ба Геринг бидэнэй үгэһэн заабариие ямараар дүүргэжэ байнат гэжэ телефоноор асууржа мэдэдэг байгаа.

Украинска националистнуудтай барисаатай болохо тухай суглаан дээрэ юу гэжэ хэлсэгдэһэн байгааб гэһэн асуудалые Эмин табина.

Тиихэдэнь Лахузен болбол: «Кейтель хадаа полягууд ба еврейнүүдые үгы хэхэ зорилтые хүнгэдхэхын тулада украинска группануудай восстани хэхэ тухай Риббентропой үгэһэн заабариие тодорхойлһон байна» гэжэ харюусаба.

Эмин: «Гитлер Иодль хоёр суглаан дээрээ байгаа һэн гү?»

Лахузен: «Гитлер Иодль хоёр суглаанай дүүрэхэ багта ерээ бэлэй. Тиихэдэнь Канарис тэрэ доро баруун тээхи байдал тухай, Францын түхеэрэлгэнүүд тухай тэдэндэ элидхэжэ эхилээ һэн».

Эмин: «Франци тухай юу хэлсээ һэм?».

Лахузен: «Франци тухай Кейтелиин купэ соо хөөрэлдөө һэн. Канарис болбол французска арми гээшэ нэгэ районда добтолго хэхэ байна гэжэ мэдээсэбэ. Тиихэ багтань Гитлер орожо ерээд, суглаан үргэлжэлжэ байхадаа, Канарис эндүүрнэ гэжэ мэдүүлээ һэн».

Дам саашаа, Лахузен болбол польско кампанида «Гиммлер» гэһэн үгэ нюуса тэмдэг байгаа һэн гэжэ хэлэнэ. Гэмнэгшын асуудалда харюусаха зуураа, Лахузен иигэжэ мэдүүлээ: «1939 оной зун контрразведкада нэгэ нюуса юм болоо һэн. Август һарын хахад багта минии секци хадаа польско формо ба польско документнүүдые бэлдэжэ, Гиммлертэ абаашажа үгэхэ гэһэн захиралта абаа бэлэй. Энэ захиралта Гитлерэй штабһаа абтаһан байгаа».

Эмин: «Энэ формо ба документнүүдые хэн абаа һэм?»

Лахузен: «СД-эйн (СС-тнэй аюулгүйе сахиха албанай) Сист гэжэ нэрэтэй нэгэ хүн абаа һэн».

Эмин: «эдэ бүхы юумэ хайшан гээд хэрэглэгдэхэ байгааб?».

Лахузен: «ямар нэгэ юумэ бэлдэглэжэ байна гэжэ һэжэглэһэн болбошье, тодорхой юумэ мэдэхэ үгы байгаабди».

Эмин: «Канарис хадаа энэ ямар юумэ түхеэрэгдэжэ байһыень мэдээ һэн гү?».

Лахузен: «Немецкэ газарта польско сэрэгүүдэй добтолһон тухай мэдээсэһэн түрүүшын бюллетень гараад байхадань, бидэнэр Гитлерэй штабай даалгабаряар Гиммлертэ гэжэ минии секциин бэлдэһэн материалнуудые хараа һэмди. Тиихэдэнь Канарис болбол концлагерьһаа хүнүүд абтажа, манай бэлдэһэн хубсаһа үмдэһэн ба манай документнүүдээр хангагдаһан байгаа гэжэ тодоруулба. Тэдэнэр хадаа Глейвиц гэжэ хилэ шатарай пунктда добтолһон байба. Генерал Остер эдэ бүхы хэрэгэй тухай тодорхойгоор мэдэхэ гэһэн аад, тиигэжэ шадаагүй».

Эмин: «концлагерьһаа абтажа, польско формо үмдэһэн хүнүүд яагаа һэм?».

Лахузен: «хожом һүүлдэнь СС-тнэй группен-фюрер Бюркель гэгшэтэй хөөрэлдэхэдэмни энээн тухай аюулгүйе сахиха албанай бүлэг хүнүүд мэдэхэ байһан юм, тээд тэдэнэр бултадаа энэ хэрэгэй һүүлээр буудагдажа алагдаа һэн, тиимэ хадань энэ хэрэгэй түүхэ домог гээшэ могила хүдэр оронхой юм гэжэ намда хэлээ һэн».

Гэмнэгшэ болбол генерал Вейган гэгшые алахаар бэлдэһэн тухай асуудалые зүбшэн хэлсэһэн тухай суглаан тухай Трибуналда хөөрэжэ үгэхые гэршэ Лахузениие гүйнэ. Энэ суглаан хадаа 1940 оной убэлэй хахад багта болоо һэн. Тиигэжэ алаха тухай захиралтые сууд дуулагшэ Кейтель Канариста үгөөд байхадань, тэрэниие дүүргэхэ тухай гэршэ Лахузенай толгойлжо байһан секцидэ даалгабари үгтэбэ. Контрразведкын хүдэлмэрилэгшэд, Лахузенай хэлэһээр хада, энэ приказые дүүргэхэһээ арсаһан хэбэртэй байгаа. Пленэ абтаһан советскэ сэрэгэйхидтэ хайшан гээд хандаха тухай асуудал тушаа 1941 оной июльдэ болоһон суглаан тухай Лахузенай хөөрэжэ эхилхэдэнь гитлеровскэ гэмтэ ябадалай түүхын аймшагтай муухай хуудаһануудынь дэлгэгдэнэ.

«Энэ асуудал тушаа ямар захиралтанууд үгтэһэн байгааб?»—гэжэ гэмнэгшэ асууба.

Лахузен: «хоёр янзын хэмжээ абтаха гэһэн юм: нэгэниинь хадаа, бүхы ород комиссарнарые алаха, хоёрдохинь хадаа, большевигүүд гү, али тэдэнэй талын хүнүүд гээшэ гэжэ харагдажа боломоор пленэдэ абтагшадые бултынь алаха гэһэн юм».

Канаристай хамта хүдэлһэн хүнүүдһээ орой гансаараа амиды үлэһэн гэршэ гээшэ гүт?—гэжэ гэмнэгшын асуухадань, гэршэ Лахузен болбол намһаа гадна, үшөө хоёр—гурбан хүн үлэһэн байха, бэшэнүүдынь хадаа үнгэрэгшэ зун Гитлерые алаха гэжэ урагшагүй юумэ хэһэнэйнгээ һүүлээр үгы хэгдээ һэн гэжэ харюусаба.

Гэршэ Лахузенай асуултые абалга үдэшын заседани дээрэ үргэлжэлүүлхэ гэбэ.

Ноябриин 30-ай үдэшын заседани

НЮРНБЕРГ, ноябриин 30. (ТАСС). Ноябриин 30-да трибуналай үдэшын заседани дээрэ американска гэмнэлтын түлөөлэгшэ полковник Эмин болбол гэршэ генерал-майор Лахузен гэгшын асуулта абажа үргэлжэлүүлһэн байна.

Лахузен болбол минии байлсаһан суглаан дээрэ германска Верховно командованиин штабай [illegible] таһагай начальник генерал Рейнике гэгшэ пленэдэ абтаһан ородой сэрэгэйхидые олоорынь буудажа алаха хүртэр айхабтар шэрүүн дошхон хэмжээ абаха шухала болоод байна гэжэ хэлээ һэн гэбэ. «Бидэ национал-социалистскэ гүрэн дотор байнабди гэжэ ходол һанажа ябадаггүй офицернүүдтэ энэ һанал бодолые һайса ойлгуулха хэрэгтэй» гэжэ Рейнике хэлээ һэн. Гэршын хэлэһээр хадаа, тиимэ шанга хэмжээ абахада уласпармеецүүд болбол пленэдэ абтаһан советскэ сэрэгэйхидые немецүүд буудажа аладаг юм байна гэжэ мэдэхэдээ бүри ехээр эсэргүүсэдэг болохо байнал гэжэ адмирал Канарисай заабаряар тэрэ суглаан дээрэ хэлэһэн юм ха. Тиихэдэмни гестапын түлөөлэгшэ Мюллер тэрэниие айхабтар ехээр буруушааһан байгаа. Мүн энэ пленэдэ абтаһан советскэ сэрэгэйхидые сорт-сортоор илгаха тухай хэлсэгдэбэ. СД гэдэг тусгаар командануудай иигэжэ бүхы еврейнүүд, бүхы политхүдэлмэрилэгшэд ба интеллигентнэ хүнүүдые илгажа абаад, буудажа аладаг һэн.

Полковник Эминэй табиһан асуудалнуудта харюусаха зуураа, гэршэ болбол пленэдэ абтаһан сэрэгэйхидэй лагерьнуудта хүдэлжэ байһан өөрынгөө офицернуудһаа советскэ сэрэгэйхидые олоор алалжа байһан тухай хуулита мэдээсэл абаһан байгааб гэжэ гэршэлнэ. Энээн тухай германска армиин офицернүүд олооро мэдэхэ байгаа. Тиимэ захиралтые германска верховно командованиин штаб үгэдэг һэн, тэрэниие сүүдлүүлэгшэ Кейтель толгойлжо байба гэнэ.

Авиациин полковник Ровель гэгшэ бүри дайнай эхилхэһээ түрүүн, 1939 ондо, германска авиаци хадаа Лондон, Ленинград, Польша, Венгри болон зүүн урда Европодо агаарһаа фоторазведка хэһэн тухай намда хэлээ һэн гэжэ Лахузен хэлэнэ.

Полковник Эмин болбол Борисовто еврейнүүдые олоор буудажа алаһан тухай хуулита элидхэл Лахузен абаһан байгаа гэжэ тодоруулба.

Дам саашаа түрүүлэгшэ болбол гэршэ Лахузенһаа гэмнэгшэд ба үмөөрэгшэд хоёр тээһээн һэлгүүлэн асуулта абаха һэн гэжэ дурадхана. Советскэ главна гэмнэгшэ юстициин генерал-лейтенант Руденко гэгшэ трибуна тээшэ ошоод гэршэһээ асуулта абахадаа, германска командованиие гээшэ хархи хара үзэлтэй украинска националистнуудай зарим тухай һургуулида байлгажа, тыла саботаж һүйдхэл ба элдэбын эрэ мэхэ хэхэ ябадалые даалгажа үгэдэг байба гэжэ тодоруулба. Мүн тэрэшэлэн Руденко болбол СД-эйн командануудай Крымдэ түрэһэн зад, пленэдэ абтаһан сэрэгэйхидые олоорынь буудажа аладаг байһыень тодоруулһан байна. Пленэдэ абтаһан советскэ сэрэгэйхидые хюдэха тухай приказууд бии юм гэжэ германска офицернүүдэй үргэн олоороо мэдэхэ байһыень Руденкын асуулта табихадань гэршэ Лахузен дахяад гэршэлжэ үгэбэ. Удаа тээнь Кейтелиие үмөөрэгшэ болон Шахтые үмөөрэгшэ Дикс гэгшэ энэ гэршэдэ асуултануудые табина. Тэрээндэнь харюусахадаа, генштабай олон членүүд эдэ приказуудай бии байһан тухай мүн лэ мэдэхэ байһан юм гэжэ хэлээ. Советскэ судья Никитченко гэгшын асуудалнуудта харюусахадаа, гэршэ болбол полягууд ба еврейнүүдые үгы хэхэ тухай верховно командованиин штабай заабариие Риббентроп мэдэхэ байһан юм гэжэ гэршэлнэ.

Ойрохон зуура завсарлалга хэһэнэй һүүлээр, сүүд болбол Гессые сүүдлэхэ тухай асуудалые хаража үзэбэ. Гессые үмөөрэгшэ болбол Гесс хадаа медицинскэ экспертизын үзэлгэ хэһэнэй ёһоор ухаанаа һамуурба гэжэ шалтаг барьяад, гурбан дурадхал оруулна гэбэл: нэгээр—Гессын ухаанаа һамууриһан хадань сүүдэй мүрдэлгые болюулха; хоёроор—Гессые өөрынь байлгантүйгөөр хэрэгынь хаража үзэхэ; гурбаар—хэрбээ Гессын хэрэгые трибуналай хаража үзэхэ гээд лэ байгаа юм һаань, Гессын ухаанайнь һамууриһаниие шалган үзэхын тулада элитэ психиатрнуудые суглуулжа, экспертиза дахяад хэхэ гэнэ. Тиигэжэ байтараа үмөөрэгшэ болбол өөрынгөө хэлэһэн хоёрдохи дурадхалһаан арсаба.

Удаа тээнь, гэмнэгшэдэй зүгһөө генерал Руденко, американска главна гэмнэгшэ Джексон, англиска гэмнэгшэ Дэвид гэгшэд үгэ хэлэбэ. Тэдэнэр хадаа, Гесс ухаанаа һамуураагүй гэжэ илангаяа советскэ врачуудай хэһэн экспертизын ёһоор гэршэлэн хэлэжэ, тэрэниие сүүдлэхэ ёһотой гэнэ. Француз судья де Фарбр гэгшэ Гесс ухаанаа һамуураб гээд худалаар хэлэнэ бэшэ хаяа гэжэ тодоруулха гэжэ оролдоно. Үмөөрэгшэд дахяад үгэ хэлэжэ, Гесс гээшэ сүүд дээрэ байжа шадахаар бэшэ хүн гэхэ һанаатай.

Энэ асуудалые Гессһээ бэшэ бүхы гэмнэгдэгшэдые байлгантүйгөөр хоёр час тухай зүбшэн хэлсэбэ. Удаа тээнь трибуналай түрүүлэгшэ лорд Лоуренс болбол энэ асуудал тушаа үгэ хэлэхыень Гесстэ өөртэнь дурадхана. Гесс хадаа, хэрбээ намда үгэ хэлэхые зүбшөөрэл олгоо юм һаань, энэ шалгалгые хорооходо болоно гэжэ үдэшын заседаниин эхилхэ багта би өөрынгөө үмөөрэгшэдтэ тэмдэг бэшэжэ үгөө һэм гэһэн мэдүүлгэ уншаба. «Би хадаа иимэ декларации хэхэ байнаб. Ой ухаамни дахяад хүүшан түхэлөө оробо. Ухаамни һамуураа гэжэ зорюута хэлээ һэм. Үнэндөө хадаа сүүдэй хойноһоо ажаглан хаража һууха, сэрьтэө үмсэхэ, гэршэнэртэ асуудалнуудые табиха гү, али харюусаха шадалаа оройдоо дорой эсэтэй байна»—гэбэ.

Гессын мэдүүлгын хэһэнэй һүүлээр, сүүд болбол түлөөдэр боттор завсарлалга хэхэмнай гэжэ соносхобо.

Харюусалгата редактор Ц. Г. ГАЛСАНОВ.

РЕДАКЦИИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ, ул. Ленина, 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ, Унэн). ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23; АТС—1—80; зам. редактора—7-89; ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной жизни и промышленности—7-89; сельского хозяйства—6-03; писем и переводов—6-03 (2 зв.); объявлений—2-64 (2 зв.).

Н-01433 Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж 5.500.